

บทที่ 4

ชีวิตของ “จ้อยวะ”

รับผิดชอบหลักทางเศรษฐกิจ “เหมือนลูกผู้ชาย”

ชีวิตของ “จ้อยวะ” เป็นชีวิตของเด็กสาวมั่งที่กำพร้าพ่อและต่อสู้ชีวิตจนกระทั่งสามารถรับผิดชอบเป็นกำลังหลักทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีกิจการค้าขายเป็นของตนเองในหมู่บ้านและติดต่อค้าขายกับภายนอกหมู่บ้าน เธอมีแรงบันดาลใจในการต่อสู้จากแบบอย่างชีวิตของแม่ที่ต้องต่อสู้กับพลังความสัมพันธ์ทางเพศที่อยู่ในชุมชน นับตั้งแต่การเลือกที่จะเป็นแม่หม้ายไม่แต่งงานใหม่ตามประเพณีของม้ง ต้องตัดสินใจย้ายออกมาอาศัยอยู่ในไร่ซึ่งอยู่นอกชุมชน และสูญเสียสิทธิในที่ดินที่พ่อเคยบุกเบิกไว้ เนื่องจาก “ชุมชนม้งไม่ให้สิทธิผู้หญิงพูด”

จากเด็กสาวยากจนในบริบทของการจำกัดที่ดินทำกินในช่วงของการพัฒนาเข้าสู่ความทันสมัย ที่ทำให้การทำไร่หมุนเวียนถูกจำกัดพื้นที่ลง และต้องทำอาชีพรับจ้างเป็นรายได้หลัก จ้อยวะเป็นอีกกรณีหนึ่งที่ คำนึงเพื่อหาทางออกจากข้อจำกัดภายในชุมชน ทำให้เห็นว่าพื้นที่ของผู้หญิงมิได้ถูกจำกัดอยู่เฉพาะภายในชุมชน แต่ขยายพื้นที่ออกไปสู่โลกภายนอก โดยอาศัยเครือข่ายทางสังคมจากการเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ เข้าไปฝึกวิชาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าในเมืองเชียงใหม่ เก็บเกี่ยวประสบการณ์จากการทำงานในเมือง สะสมทุนทางเศรษฐกิจและสังคม และกลับมาแต่งงาน ก่อร่างสร้างตัวที่บ้านเกิด และมีชีวิตใหม่ สามารถรับผิดชอบหลักทางเศรษฐกิจของครอบครัว แสดงให้เห็นการเปิดพื้นที่ และเพิ่มพลังต่อรองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศ ภายใต้สังคมชายเป็นใหญ่ในบริบทข้ามถิ่นของผู้หญิงม้งตัวเล็กๆ คนหนึ่งที่ดูเหมือนอ่อนแอและไร้อำนาจ แต่กลับทำได้ “เหมือนกับลูกผู้ชาย” ในความคิดของแม่

4.1. บ้านเกิด และ ครอบครัวของจ้อยวะ

จ้อยวะเกิดที่บ้านแม่แจ๊ะ อ. แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ หมู่บ้านตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2390 โดยมีครอบครัวแรกอพยพมาจากดอยช้าง ประเทศพม่า เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่หมู่บ้านแม่แจ๊ะ ต่อมาเกิดโรคระบาด จึงได้ย้ายไปตั้งถิ่นฐานในบริเวณใกล้เคียง เมื่อปี พ.ศ. 2517 เขตพื้นที่หมู่บ้านแม่แจ๊ะถูกประกาศให้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ และปี พ.ศ. 2518 หน่วยป่าไม้เริ่มก่อตั้งที่ทำการจัดการต้นน้ำบ่อแก้ว จึงมีการคัดค้านเข้ามาในบริเวณพื้นที่หมู่บ้านแม่แจ๊ะ ชาวบ้านเห็นว่ามีความสะดวกจึงได้ย้ายกลับมาตั้งหมู่บ้านในพื้นที่หมู่บ้านแม่แจ๊ะอีกครั้ง ทางราชการได้ประกาศให้บ้านแม่แจ๊ะ

เป็นหมู่บ้านทางการในปี พ.ศ. 2539 การคมนาคมจากตัวเมืองเชียงใหม่-บ้านแม่แจ่ม ระยะทาง 90 กิโลเมตร

ประชากรในหมู่บ้านแม่แจ่มเป็นชาวเขาเผ่าม้ง มีจำนวนประชากรทั้งหมด 425 คน มีหลังคาเรือนทั้งหมด 60 หลังคาเรือน 85 ครอบครัว ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยายที่ประกอบไปด้วยสมาชิกในช่วงอายุต่างกันตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายายจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ซึ่งในหนึ่งครัวเรือนจะแบ่งเป็นครอบครัวย่อย ๆ หลายครอบครัว ทำให้ครอบครัวหนึ่งจะมีสมาชิกในครอบครัวตั้งแต่ 4 คนขึ้นไปจนถึง 20 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ แต่ยังมีการนับถือผีบรรพบุรุษให้เห็นอยู่บ้างในชุมชน มีโบสถ์ 2 แห่ง เป็นของนิกายโรมันคาทอลิก 1 แห่ง และโปรเตสแตนต์ 1 แห่ง มีครอบครัวที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์เพียง 1 ครอบครัว ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ได้เข้ามาในหมู่บ้านประมาณ พ.ศ. 2535 โดยพ่อหลวงคนแรกได้เปลี่ยนการนับถือผีมาเป็นนับถือศาสนาคริสต์ เนื่องจากให้เหตุผลว่าเวลาจะทำอะไรก็ต้องระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา เพราะเกรงว่าจะไปขัดต่อขนบธรรมเนียมของการนับถือผี อีกทั้งพิธีกรรมต่างๆของการนับถือผีมีเงื่อนไขค่อนข้างมาก และเสียค่าใช้จ่ายสูงในการประกอบพิธีแต่ละครั้ง ต่อมาคนที่มีความคิดเห็นตรงกัน จึงเปลี่ยนศาสนาไปตามพ่อหลวง ประกอบกับมีครูสอนศาสนาเข้ามาเผยแพร่ด้วย จึงทำให้การนับถือศาสนาคริสต์มีมากขึ้น

อาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านหมู่บ้านแม่แจ่ม คือ อาชีพเกษตรกรรม มีการปลูกพืชผักผลไม้เมืองหนาว เลี้ยงสัตว์ (หมู ไก่ เป็ด) เลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคมากกว่าการค้าขาย พืชเศรษฐกิจหลักได้แก่ สตรอเบอร์รี่ และหลังจากสิ้นสุดฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตสตรอเบอร์รี่แล้ว เกษตรกรจะปลูกพืชชนิดอื่น เช่น กระหล่ำปลี แครอท ผักกาดหัว ผักกาดขาว ข้าวโพด อาชีพรองของคนในหมู่บ้าน ได้แก่ อาชีพรับจ้าง มีทั้งรับจ้างในภาคเกษตรและรับจ้างทั่วไป แต่ส่วนใหญ่จะรับจ้างทางด้านเกษตรกรรม ผู้ที่รับจ้างส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ไม่มีพื้นที่ทำกิน นอกจากนี้เด็กที่ว่างจากการเรียนในช่วงเย็น หรือช่วงปิดภาคเรียนก็จะมารับจ้างด้วย ในส่วนการรับจ้างทั่วไป คนในชุมชนบางส่วนได้ออกไปรับจ้างนอกชุมชนในอำเภอใกล้เคียง เช่น อำเภอสะเมิง หรือ ในอำเภอเมือง เป็นต้น โดยการรับจ้างจะมีทั้งการรับจ้างเย็บผ้า เป็นลูกจ้างในร้านอาหาร โรงงาน เป็นต้น

หมู่บ้านแม่แจ่มมีโรงเรียน 1 แห่ง เป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2537 เปิดการสอนในระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เด็กเล็กจนถึงชั้นประถมศึกษาจะศึกษาเล่าเรียนที่โรงเรียนในหมู่บ้าน เมื่อจบชั้นประถมแล้วจะศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาภายนอกชุมชน ส่วนใหญ่จะศึกษาต่อในชั้นมัธยมต้นที่โรงเรียนสะเมิงวิทยาคม มีศูนย์ส่งเสริมสุขภาพประจำหมู่บ้านอยู่ในบริเวณโรงเรียน ซึ่งได้รับงบประมาณอุดหนุนจาก อบต. ท้องถิ่น ตำบลแม่นาจร มีหน่วยพัฒนาสังคมและสวัสดิการชุมชนบนพื้นที่สูง บ้านแม่แจ่ม งานที่สำคัญ คือ

งานท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สร้างงานและรายได้ให้แก่ชุมชน มีบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว 4 แห่ง เป็นลักษณะโฮมสเตย์ 1 แห่ง และเป็นบ้านพักพื้นบ้าน 3 แห่ง ทำให้ชุมชนได้รับรายได้เสริมจากงานท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทั้งจากการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และจากการขายหัตถกรรมพื้นบ้านต่าง ๆ มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติและป่าอนุรักษ์ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธรรมชาติ มีเส้นทางเดินป่าที่น่าสนใจหลากหลายเส้นทาง มีการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชาวเขาบ้านแม่แจ่ม พิพิธภัณฑ์ชุมชน บ้านตัวอย่างม้ง เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาท่องเที่ยววิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชนเผ่าม้ง อย่างเช่น หัตถกรรมผ้าชาวเขา การแสดงทางวัฒนธรรม การทำนากะดুকไก่ กิฬาพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน และสมุนไพรม้ง

พ่อของจ๋วยะเกิดที่บ้านแม่แจ่ม และแม่เกิดบ้านห้วยผึ้ง อ. แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ พ่อและแม่นับถือประเพณีเดิมของม้ง แม่คลอดจ๋วยะช่วงปลูกข้าวไร่ประมาณเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ.2512 พ่อจ๋วยะเกิดได้เพียง 5 วันแม่ก็ต้องไปช่วยครอบครัวปลูกข้าวไร่ เมื่อแรกเกิดพ่อตั้งชื่อให้มีความหมายว่า “มาลุน” เพราะเป็นลูกคนสุดท้อง สุขภาพจ๋วยะไม่ค่อยดีตั้งแต่แรกเกิด ญาติพี่น้องทางพ่อจึงแนะนำให้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “จ๋วยะ” แปลว่าเขียวสดชื่น พ่อของจ๋วยะเสียชีวิตเมื่อจ๋วยะอายุได้แค่หนึ่งขวบ ขณะเดียวกันแม่ของจ๋วยะก็เปลี่ยนสถานภาพเป็นแม่หม้ายในสังคมม้งหลังจากพ่อของจ๋วยะเสียชีวิต แม่เล่าว่า “เป็นเพราะชุมชนม้งไม่ให้สิทธิผู้หญิงพูด หากเกิดกรณีความที่มีผลต่อสมาชิกครอบครัว สามีหรือพ่อเท่านั้นที่มีสิทธิจะพูด แม่เป็นผู้หญิงไม่สามารถปกป้องแทนพ่อได้ ลูกชายคนโตของแม่ที่ต้องทำหน้าที่แทนพ่อก็ยังไม่สามารถพูดปกป้องได้”

หลังจากพ่อของจ๋วยะตายแม่ไม่ได้แต่งงานใหม่ตามประเพณีเดิมของม้ง เมื่อแม่กลายเป็นหม้ายจึงตัดสินใจพาลูกๆ ทั้งหมดย้ายออกมาอาศัยในไร่ซึ่งอยู่นอกหมู่บ้าน และรับภาระเลี้ยงลูกสี่คนที่ยังเหลือ คือ คนที่สอง คนที่สาม คนที่สี่ และคนที่แปดคือจ๋วยะ มาโดยตลอด โดยมีพี่น้องปลาเกะญอ (กะเหรี่ยง) ที่พ่อเคยรับเลี้ยงดูมาตั้งแต่เด็ก มาช่วยเหลือดูแลในระยะแรก และมีพี่ชายคนโตทำหน้าที่แทนพ่อในการดูแลแม่และครอบครัว แม่เล่าให้ฟังว่าหลังจากพ่อตายไปแล้ว ยังมีม้าวัวสำหรับบรรทุกของอยู่สองตัว เนื่องจากแม่ปลูกข้าวไม่พอกินถึงช่วงปี ดังนั้น จึงเอาผักกาดและผักอื่นๆ ที่ปลูกแทรกในไร่ฝิ่นที่ปลูกอยู่ในสมัยนั้น เอาบรรทุกหลังม้าลงไปขายที่บ้านอมลองกับพี่ชายคนโต โดยใช้วิธีแลกกับข้าวสาร หรือข้าวสุก (ข้าวเหนียว) หากเป็นข้าวสุกก็จะนำมาล้างน้ำแล้วผึ่งไว้ให้แห้ง เก็บไว้นึ่งกินเมื่อต้องการ

จ๋วยะเล่าถึงแม่ด้วยความชื่นชมว่าแม่เป็นผู้หญิงที่ฉลาดและเก่ง เพราะงานของผู้ชายแม่ทำได้หมด ไม่ว่าจะเป็นงานจักสาน ทำเล้าหมู สร้างบ้าน จ๋วยะเล่าด้วยความภูมิใจเกี่ยวกับแม่ที่ไม่ยอมแต่งงานใหม่ว่า “แม่ทำงานในไร่เป็นทุกอย่าง ไม่ว่าจะถาง เฝ้า หว่าน เก็บเกี่ยว ซึ่งเป็นงานที่ถูกกำหนดว่าเป็นงานของผู้ชาย เพื่อเลี้ยงตนเองและลูกๆ”

จนถึงปี พ.ศ.2518 มีโครงการปลูกป่าเข้ามาในหมู่บ้าน พี่ทั้งสามคนและแม่ก็เข้าไปรับจ้างทำงานปลูกป่าของโครงการ มีรายได้คนละ 26 บาทต่อวัน จึงทำให้ครอบครัวพอมีกินขึ้นมาบ้าง ต่อมาในปี พ.ศ. 2520 ก็เริ่มมีโรงเรียนเล็กๆขึ้นในหมู่บ้าน และมีครูมาสอนหนึ่งคน ทำให้เด็กๆในหมู่บ้านและจ๊วะเองมีโอกาสดูโรงเรียนเรียนหนังสือ เริ่มเรียนเต็มวันได้ 4 ปีพออายุครบ 12 ปี ในปี 2524 ก็ได้ไปสมัครเข้าทำงานในโครงการปลูกป่า ซึ่งเจ้าหน้าที่ก็ใจดีมากให้ทำงานครึ่งวันในช่วงเช้า ส่วนช่วงบ่ายก็ให้ไปเรียนหนังสือและช่วงที่จ๊วะทำงานนั้นได้รับค่าจ้าง 15 บาทต่อครึ่งวัน

จ๊วะเล่าให้ฟังว่าตั้งแต่จำความได้ก็ไม่เคยเห็นพ่อ แม่เล่าให้ฟังว่า พ่อเสียชีวิตตั้งแต่อายุได้หนึ่งขวบ จึงจำหน้าพ่อไม่ได้เลย หลังจากที่พ่อเสียแล้วพวกเราพี่น้องที่ยังเหลืออยู่ 4 คนกับแม่ ก็อยู่ด้วยความลำบากมาก “เพราะเราเป็นชาวเขาอาศัยอยู่ตามป่าเขา ทำไร่เลื่อนลอย และทุกครั้งที่เปลี่ยนย้ายพื้นที่เพาะปลูกใหม่ก็ต้องทำรั้วกันไร่ใหม่ เพื่อกันสัตว์เลื้อยมารบกวนพืชในไร่ ซึ่งงานหนักเหล่านี้ต้องอาศัยแรงผู้ชาย แต่พวกเราไม่มีพ่อและพวกเราก็ยังเด็ก แม่จึงต้องไปรับจ้างไปวันๆ เพื่อหาเลี้ยงพวกเราพี่น้อง พวกเราก็คืออยากๆไปตามประสาเด็กกำพร้าพ่อ”

หลังจากพ่อตายประมาณช่วงปี พ.ศ. 2522 พี่ชายคนโตทราบข่าวคุณพ่อแฮรี่ ทิลล์ ซึ่งเป็นบาทหลวงมิชชันนารีคาทอลิกชาวอเมริกัน ซึ่งทำงานกับชุมชนม้งในประเทศไทยมาหลายปี และได้ขึ้นมาทางเชียงใหม่ พี่ชายจึงไปเชิญคุณพ่อแฮรี่มาเยี่ยมครอบครัวในหมู่บ้าน ช่วงแรกคุณพ่อแฮรี่ให้ครูคำสอนม้ง คือ ครูจิ้งพัว มาเยี่ยมทำพิธีตัดผัจากประเพณีเดิมให้ก่อน แล้วคุณพ่อตามเข้ามาที่หลังครอบครัวของจ๊วะจึงได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ (คาทอลิก) ซึ่งในหมู่บ้านมีคริสตจักรเซเวนเดย์หรือคริสตจักรวันเสาร์เป็นคริสตชนิกายแรกที่เข้ามาในหมู่บ้านก่อนแล้ว แต่พี่ชายมีญาติพี่น้องที่รู้จักกับบาทหลวง หรือ คุณพ่อแฮรี่ ซึ่งเป็นมิชชันนารีสมาชิกของคณะพระมหาไถ่ ซึ่งเข้ามาทำงานในประเทศไทยจนถึงปัจจุบันกว่า 50 ปีแล้ว จึงสนใจที่จะเรียนพระธรรมคำสอนของศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก จึงได้รออนุญาตว่าบาทหลวงมาทำงานในมิสซังเชียงใหม่

ครอบครัวจ๊วะมีพี่น้องพ่อแม่เดียวกัน 8 คน ปัจจุบันเหลือที่ยังมีชีวิตอยู่เพียง 4 คน คือ คนโต เป็นผู้หญิง แต่งงานแล้วมีลูก 3 คนเป็นผู้ชายทั้งหมด ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว

คนที่สอง เป็นผู้ชาย เป็นอดีตผู้ใหญ่บ้านแม่แจ่มคนแรก แต่งงานแล้ว มีลูกสาว 4 คน ลูกสาวคนโตเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุตกน้ำตายช่วงกำลังเรียนอยู่ชั้น ม.4 ลูกสาวคนที่สอง เป็นเยาวชนหญิงคนแรกของหมู่บ้านที่เรียนจบปริญญาโท จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปัจจุบันยังเป็นโสด เคยทำงานช่วยสอนที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟบ้านดินขาวแม่แจ่ม เมื่อ พ.ศ. 2551 ปัจจุบันออกจากที่ทำงานเดิมมาทำงานอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่เพื่อทำงานตรงกับสาขาวิชาที่เรียนมา ลูกสาวคนที่สาม สุขภาพดีอยู่ในประเภทเด็กพิเศษ เรียนที่โรงเรียนกาวิลละอนุบาลจนจบ ม.6

ปัจจุบันอยู่กับพ่อแม่ ส่วนลูกสาวคนที่สี่ซึ่งเป็นคนสุดท้อง ทำทางเป็นเด็กฉลาด สดชื่นร่าเริง กำลังเรียนชั้นประถมปีที่ 5 ในโรงเรียนของหมู่บ้านซึ่งเปิดสอนอนุบาลถึง ป.6

คนที่สามเป็นผู้หญิง แต่งงานแล้วไปอยู่กับครอบครัวสามี ที่หมู่บ้านนาสองใต้ ต.แม่ศึก อ.แม่แจ่ม มีลูก 4 คน เป็นชายสองหญิงสอง

คนที่สี่เป็นผู้ชาย แต่งงานกับภรรยาคนแรก มีลูกหนึ่งคน แล้วก็เลิกร้างกันไป แต่งงานครั้งที่สองมีลูกชาย 4 คน พี่ชายคนนี้ติดยาแม่จะเคยส่งไปรักษาสองครั้งแล้ว แต่เมื่อกลับมาก็เริ่มใหม่อีก ทำให้เกิดปัญหากับครอบครัว เพราะรับจ้างทำงานและนำเงินไปซื้อยาเสพติด ไม่ได้ดูแลลูกที่กำลังเติบโต พี่ชายคนโตเลยต้องเข้ามาช่วยอุปการะเลี้ยงดู ภรรยาก็ไม่รับผิดชอบไม่ค่อยทำงาน

คนที่ห้า หก และเจ็ด ตายตั้งแต่ยังเล็กๆ อายุ 8 เดือน อีกคนอายุ 11 ปี จี๊วะไม่รู้จักเพราะตายก่อนเธอจะเกิด คนที่ 8 เป็นผู้หญิง เป็นคนสุดท้อง คือ จี๊วะ เกิดได้แค่ปีเดียวพ่อก็ตายจากไป จี๊วะจึงอยู่ในความดูแลเลี้ยงดูของแม่ และพี่ๆมาโดยตลอด จนอายุ 25 ปี แต่งงานกับผู้ชายที่แม่แนะนำและเลือกให้

ชีวิตชาวม้งในหมู่บ้านแม่แจ่ม จากการเยี่ยมชมศึกษาหมู่บ้านของผู้ศึกษา พบว่าชาวม้งส่วนใหญ่ขยันขันแข็ง ปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลง กล้าพูดกล้าแสดงออก ทำงานหนัก การแต่งงานข้ามเผ่ามีมากขึ้น โดยเฉพาะผู้หญิงม้งในหมู่บ้านแต่งงานกับคนพื้นเมือง คนภาคใต้ คนอีสาน คนกะเหรี่ยง แต่ผู้ชายม้งไม่ค่อยแต่งงานข้ามเผ่า ในหมู่บ้านยังมีคนติดยาเสพติดทั้งหญิงและชาย มีคนไทใหญ่ที่อพยพมาจากฝั่งพม่าเข้ามาอยู่เป็นคนที่รับจ้างทำงานในสวนสตรอเบอรี่ของหมู่บ้าน ชาวม้ง มากขึ้น บางครั้งก็มีเรื่องราวรุนแรงถึงขั้นสูญเสียชีวิต ช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์เด็กๆและเยาวชนจะไปช่วยครอบครัวทำสวน หรือรับจ้างทำงานในสวนเพื่อหารายได้พิเศษช่วยเหลือครอบครัว ขณะเดียวกันก็ยังมีครอบครัวที่พ่อแม่แยกทางกัน หรือ พ่อแม่ติดยา หรือแม่เป็นหม้าย ทำให้ลูกๆซึ่งยังเป็นเด็กต้องทำงานช่วยเหลือครอบครัวไม่มีโอกาสไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนของหมู่บ้าน

4.2 ออกจากหมู่บ้าน สะสมทุนทางสังคม ความรู้ และ เศรษฐกิจ

เนื่องจากแม่มีปัญหาด้านสุขภาพไม่ค่อยสบายในช่วงจี๊วะเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น ทั้งๆที่แม่ก็เรียนรู้ สืบทอดจากยายเกี่ยวกับการรักษาด้วยสมุนไพร แต่บางโรคก็ต้องไปอาศัยหมอแผนปัจจุบันในตัวเมืองเชียงใหม่ พี่ชายส่งแม่ไปพักที่ศูนย์ม้งคาทอลิกตั้งอยู่ที่ถนนเจริญประเทศ มีคุณพ่อแฮร์รี่ดูแลอยู่ในขณะนั้น แม่ได้มีโอกาสรู้จัก “แม่แยง” ภรรยาครูคำสอนม้ง แม่แยงรู้ว่าแม่มีลูกสาวคนเล็กอีกคนหนึ่งคือจี๊วะ จึงแนะนำแม่ให้ส่งลูกสาวไปสมัครเรียนที่บ้านมารีนา ซึ่งเป็นสถานฝึกอบรมด้านวิชาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าหลักสูตรสองปี ดำเนินการฝึกอบรมโดยคณะซิสเตอร์มิชชันนารีคาทอลิกชาว

สเปน ดังนั้น เมื่อแม่กลับมาตัวเมืองเชียงใหม่อีกครั้งเพื่อรักษาตัวต่อเนื่อง แม่จึงได้ปรึกษาพี่ชายคนโตเกี่ยวกับเรื่องส่งจ๊วะไปเรียนฝึกอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งพี่ชายก็เห็นด้วย พอคุณพ่อแสร้เข้ามาเยี่ยมหมู่บ้านแม่แฉะ ซึ่งขณะนั้นอยู่บนคอยห่างจากถนนสายหลัก ปัจจุบันเป็นที่ตั้งสำนักงานบ้านพักของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ พี่ชายได้ขอคุณพ่อช่วยติดต่อและนัดวันเพื่อจะไปเข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า พอถึงวันใกล้จะไปจริงๆ แม่ไม่ยอมให้จ๊วะไป เพราะแม่จะต้องอยู่บ้านคนเดียว แต่พี่ชายก็ขอร้องแม่อนุญาตให้จ๊วะไปฝึกอบรมในเมือง เพื่อน้องสาวจะได้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในอนาคต แม่จึงตัดใจให้ลูกสาวเข้าไปฝึกอบรมที่บ้านมารีนาซึ่งอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่

ตอนที่ไปเรียนตัดเย็บเสื้อผ้าที่บ้านมารีนา จ๊วะมีอายุได้ 15 ปี ตอนนั้นความรู้ของจ๊วะก็เพียงแค่อ่านออกเขียนได้เล็กน้อย ช่วงระยะแรกที่เข้าไปเรียนในบ้านมารีนา นั้น จ๊วะสุขภาพไม่ดีเลย ชิสเตอร์ (ชิสเตอร์เป็นชื่อเรียกของนักบวชหญิงในศาสนาคาทอลิก) พาไปหาหมอที่โรงพยาบาลสวนดอก ตรวจดูพบว่า เป็นพยาธิใบไม้ในปอด ตอนแรกชิสเตอร์ที่ดูแลตัดสินใจให้กลับไปพักรักษาตัวที่บ้าน จนกว่าหายแล้วค่อยกลับไปเรียนต่อ แต่คุณพ่อแสร้ได้ชี้แจงกับชิสเตอร์ว่า หากจ๊วะต้องกลับไปบ้านตอนนี้ อาจจะไม่ได้อีกกลับมาเรียนอีก ดังนั้นชิสเตอร์จึงพิจารณาให้อยู่รักษาตัวต่อเนื่องที่โรงพยาบาลสวนดอกไปด้วย โดยพักที่บ้านมารีนา และเรียนฝึกฝนงานตัดเย็บเสื้อผ้าเท่าที่จะทำได้ โดยมีครูคำสอนเซ็นอนุญาตให้การรักษาต่อเนื่องแทนแม่ และคุณพ่อแสร้เป็นผู้เซ็นรับผิดชอบช่วยค่ารักษาพยาบาล ดังนั้น ช่วงเทอมแรกที่เริ่มฝึกอบรมอาชีพ ก็ต้องเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลสวนดอก อยู่พักรักษาตัวหนึ่งสัปดาห์เต็ม มีรุ่นพี่ศิษย์เก่าของบ้านมารีนาที่ช่วยชิสเตอร์สอนตัดเย็บ ซึ่งจะเรียกพี่ว่า “พี่ครู” ในช่วงปีที่จ๊วะเข้ารับการอบรมก็มี พี่อ พี่จันทร์ดี และพินิด ซึ่งเป็นคนพื้นเมือง ผลัดเปลี่ยนกันไปเยี่ยมทุกๆวัน โดยเฉพาะพี่อ (พี่อได้บวชเป็นชิสเตอร์ประจำอยู่บ้านมารีนา ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว) จะไปเยี่ยมจ๊วะบ่อยกว่าคนอื่น

หลังจากอาการดีขึ้นก็ออกจากโรงพยาบาลมาพักฟื้นต่อที่บ้านมารีนา โดยไปตรวจสุขภาพและรับยามาทานตามนัดหมายของหมอตลอดหนึ่งปี ช่วงที่อยู่บ้านมารีนา ชิสเตอร์ลูร์ดีสจะคอยดูแลให้กินยาสม่ำเสมอ ชิสเตอร์จะเตรียมอาหารที่เป็นประโยชน์มาช่วยเสริมสุขภาพให้จ๊วะทุกมื้อ เช่น ให้กินโอวัลติน และไม่ให้งานหนัก เช่น การทำเกษตรกับกลุ่มเพื่อนช่วงเช้า ส่วนการฝึกวิชาชีพ (ตัดเย็บเสื้อผ้า) ในห้องเรียนก็ค่อยๆเริ่มไปเรียนกับเพื่อนๆเท่าที่จะทำได้ในช่วงปีแรก พอขึ้นปีที่สองสุขภาพของจ๊วะเริ่มดีขึ้น และสามารถเข้าฝึกในห้องเรียนกับเพื่อนๆ ตามปกติ แต่เนื่องจากป่วยนาน จึงทำให้ร่างกายผอมแห้งแรงน้อยไม่ค่อยแข็งแรงเหมือนเพื่อนๆคนอื่น แต่ด้วยความอดทน จ๊วะก็เรียนตัดเย็บเสื้อผ้าจนจบหลักสูตรสองปีของบ้านมารีนาชิสเตอร์ลูร์ดีสเล่าว่า “จ๊วะมีความอดทนมาก และ พยายามฝึกให้ทันเพื่อน จนในที่สุดจ๊วะก็จบหลักสูตรในช่วงสองปีเช่นเดียวกับเพื่อนๆ”

หลังจากเรียนจบได้เริ่มทำงานเป็นช่างตัดเย็บในเขตตัวเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ใกล้เคียง ช่วงแรกซิสเตอร์แนะนำให้ไปทำงานที่ชินวัตรพาณิชย์ (ป้าจันทร์สม) ที่ อำเภอสันกำแพง เพราะมี รุ่งพีคือชื่อนี้ซึ่งเป็นคนพื้นเมืองที่ได้ไปเริ่มทำงานก่อนหน้านั้นแล้ว ในสมัยคุณชั้นเคยซึ่งเป็น หลานป้าจันทร์สมเป็นผู้จัดการดูแลกิจการอยู่ ทำงานเป็นช่างเย็บอยู่ที่นั่นได้ 2 ปี เนื่องจากอยาก เรียนต่อการศึกษาผู้ใหญ่ที่โรงเรียนหอพระในตัวเมืองเชียงใหม่ จึงขอลาออกจากที่ทำงานเดิมเข้ามา พักในตัวเมือง และจำเป็นต้องออกไปหางานทำด้วยตนเอง เดินทางอยู่หลายวัน ในที่สุดได้งานที่ บริษัทธารลัมมิเชลอยู่ในซอยหลังวัดพุกช้าง เวลาที่ถูกสัมภาษณ์ก่อนทำงานถูกถามว่าเย็บจักร อดุสสาหกรรมเป็นหรือไม่ ทั้งๆที่ไม่เคยเย็บมาก่อนเพราะช่วงนั้นบ้านมารินามีแต่จักรธรรมดาและ แบบติดมอเตอร์ แต่ก็ตอบไปว่าเย็บเป็น เพื่อจะได้มีงานทำ และใช้วิธีสังเกตดูจากเพื่อนร่วมงานว่า ใช้วิธีการก็ค่อยฝึกใช้ไป ถือว่าเป็นครั้งแรกที่ใช้จักรอดุสสาหกรรมเป็น

อยู่ได้ประมาณสองเดือน มีโอกาสได้ไปเยี่ยมซิสเตอร์ที่บ้านมารินา เจอกับซิสเตอร์โอเป็น คนแรกทักทายและถามว่าไปทำงานที่ไหน พอซิสเตอร์ทราบว่าเป็นงานในระบบโรงงานที่เย็บเป็น ชิ้นมิใช่เย็บเป็นตัว ก็เป็นห่วงกลัวจะสูญเสียและขาดทักษะในการตัดเย็บเสื้อผ้าเป็นตัว จึงแนะนำให้ไป สมัครที่ร้าน ส.ชินวัตร ถนนห้วยแก้ว จั๊วะเลยไปสมัครและก็ได้ทำงานอยู่ที่นั่นตลอดหลายปี ช่วงแรกก็ทำงานกลางวัน กลางคืนก็ไปเรียนในระบบการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) การศึกษา ผู้ใหญ่ภาคค่ำที่โรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่หอพระ ตอนกลางวันก็ทำงานตามปกติ ทุกวันอาทิตย์ซึ่งเป็นวันหยุด หลังจากไปร่วมพิธีที่โบสถ์แล้วก็จะแวะไปที่บ้านมารินา บางอาทิตย์ก็เรียนพระคัมภีร์ บางอาทิตย์ก็เข้าร่วมพบปะกลุ่มศิษย์เก่าบ้านมารินา เพื่อร่วมศึกษาปัญหาของสมาชิกกลุ่มศิษย์เก่าที่ ออกไปเผชิญในสังคมใหญ่ในช่วงสถานการณ์ขณะนั้น จั๊วะเรียนจนจบเทียบเท่าระดับ 4 หรือ มัธยมศึกษา

ช่วงอยู่ ส.ชินวัตร กลางวันทำงานเต็มเวลา แต่ช่วงกลางคืนหลังจากเลิกงานช่วง 17.00 น. ก็ รับจ้างตัดผ้าของร้านที่อยู่ในซอยข้างๆที่ทำงาน ได้ชั่วโมงละ 50 บาท ทำงานประมาณ 2-4 ชั่วโมงก็ได้ค่าตอบแทนเพิ่ม 200-400 บาท ตอนนั้นพี่จันทร์ดีซึ่งเป็นศิษย์เก่ารุ่นพี่จากบ้านมารินาเป็นหัวหน้า ทีมงานตัดเย็บของร้านส.ชินวัตร มักจะขอให้จั๊วะช่วยทำงานฝีมือและงานประดิษฐ์จากเศษผ้าผ่าย ผ่าไหม ฯลฯ มาตลอด ตอนแรกคิดน้อยใจที่ถูกใช้ทำงานมากกว่าคนอื่น แต่ปัจจุบันเข้าใจว่าการถูก ใช้มากก็เป็นกำไรของเรา เพราะทำให้ได้ฝึกทักษะเพิ่มขึ้นหลายด้าน พอพี่จันทร์ดีจะลาออกและ ยังไม่มีคนรับผิดชอบแทน จั๊วะไปเยี่ยมและปรึกษากับซิสเตอร์ที่บ้านมารินา ซิสเตอร์ถามว่าหาก พี่จันทร์ดีออกจะทำแทนได้ไหม เพราะพี่จันทร์ดีเสนอให้จั๊วะเข้ามารับงานแทน ช่วงนั้นมีรุ่นพี่จาก มารินาอีกคนคือพี่แดงทำงานอยู่ก่อน จั๊วะก็เสนอว่าพี่แดงคงจะทำได้ดีกว่า แต่ซิสเตอร์เช บอกว่า จั๊วะจะทำได้ดีกว่า

ซิสเตอร์เซแนะนำให้จี้วะไปบอกกับพี่จันทร์ดีว่าจะทำงานแทนพี่จันทร์ดีได้ เมื่อจี้วะไปคุยกับพี่จันทร์ดี พี่จันทร์ดีถามจี้วะอีกว่ามั่นใจไหม ก็ตอบไปว่าไม่มั่นใจ แต่ซิสเตอร์เซบอกว่าจี้วะทำได้ พี่จันทร์ดีให้เวลากลับไปนอนคิดอีกหนึ่งคืน จี้วะพูดกับตัวเองว่า “เราก็เป็นคนเหมือนกันก็น่าจะทำได้” เมื่อให้คำตอบว่าได้กับพี่จันทร์ดีแล้ว พี่จันทร์ดีก็ให้ลองสร้างแบบเสื้อ โดยฝึกทำช่วงกลางคืนตั้งแต่สามทุ่มครึ่งถึงเที่ยงคืน พี่คอยช่วยดูแลและแนะนำจนในที่สุดพี่จันทร์ดีพิจารณาแล้วบอกว่าใช้ได้ จี้วะได้เริ่มฝึกมากขึ้นในช่วงสองอาทิตย์สุดท้ายที่พี่จันทร์ดียังอยู่ที่ร้าน จนทำให้มั่นใจมากขึ้น พี่จันทร์ดีก็เสนอให้คุณมันเคยลูกสาวเจ้าของร้านซึ่งเป็นผู้จัดการ ซึ่งย้าคำถามเดียวกันกับ จี้วะว่า “มั่นใจไหมว่าจะทำได้” จี้วะได้ตอบไปว่า “มั่นใจและจะลองทำ” ซึ่งคุณมันเคยก็เสนอให้ค่าตอบแทน 4,000 บาทต่อเดือน ในหน้าที่รับผิดชอบหิ้วงานห้องตัดเย็บแทนพี่จันทร์ดี ซึ่งเปรียบเทียบกับตอนที่พี่จันทร์ดีเป็นช่างเย็บและทำงานทุกอย่างได้ค่าตอบแทนเพียง 1,500 บาทต่อเดือน

ในการทำงานช่วงปีแรกเพื่อนๆร่วมงานซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมืองไม่ยอมรับและดูถูกว่าจี้วะเป็นชาวเขา มีปฏิกิริยาจากทีมงานคือไม่ยอมทำงานที่ตัดเตรียมไว้ ต้องลงมือทำเองหลังจากเลิกเรียนกสน.แล้ว บางคืนก็ต้องแกะแบบเสื้อที่นายจ้างรับมาจากลูกค้า บางแบบต้องใช้เวลาานตั้งแต่สามทุ่มกว่าจะได้แบบออกมาก็ตีสองแล้ว แต่ จี้วะก็ลงเวลาทำงานล่วงเวลาแค่หนึ่งชั่วโมง เพราะถือว่าเป็นโอกาสที่จะได้ฝึกฝนพัฒนาทักษะฝีมือ และในการทำงานก็ฝึกสังเกตและเสนองานที่ให้กับนายจ้าง เพื่อปรับปรุงงานให้มีคุณภาพมากขึ้น

4.3 ขยายฐานการศึกษา และ เครือข่ายข้อมูล และ องค์ความรู้

จี้วะทำงานอยู่ที่ร้าน ส.ชินวัตร ประมาณ 3 ปี (2532-2534) ช่วงที่อยู่ก็เรียน กสน.ภาคค่ำระดับมัธยมต้นไปด้วย และในเดือนเมษายนของทุกๆปี ก็ขอลางานหนึ่งเดือนเพื่อไปอบรมพระคัมภีร์หลักสูตรภาคฤดูร้อนต่อเนื่องกันสามปี ที่ศูนย์ฝึกอบรมคริสตธรรมคาทอลิก ตั้งอยู่ที่ อ.สามพราน จ.นครปฐม ซึ่งทางคุณพ่อแฮร์ ทิลล์เป็นผู้สนับสนุนส่งไปเรียน พอจบหลักสูตรก็จบการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 4 เทียบเท่า ม.ต้นพอดี ช่วงเดียวกันนี้ก็ได้มีโอกาสร่วมมือกับกลุ่มศิษย์เก่าบ้านมารีนา ซึ่งรุ่นพี่ได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มศิษย์เก่าบ้านมารีนา ซึ่งสมาชิกต่างก็มีอาชีพเป็นช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 เพื่อจะได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน และช่วยกันแนะนำเพื่อหาทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในการทำงาน จี้วะสมัครเป็นคณะทำงานกลุ่มศิษย์เก่าบ้านมารีนาในช่วงเริ่มรวมกลุ่ม และจัดกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน กิจกรรมหนึ่งที่คณะทำงานตกลงร่วมกันคือให้สมาชิกกลุ่มร่วมทำกิจกรรมออมทรัพย์เดือนละ 10 บาท มีการประชุมศึกษาและจัดกิจกรรมกลุ่มในบางโอกาสร่วมกัน เช่น ออกเยี่ยมครอบครัวของเพื่อนๆ

พักผ่อนประจำปีร่วมกัน ช่วงที่เข้าร่วมงานกลุ่มใหม่ๆก็ไม่กล้าพูดหรือแสดงออกมากนัก บางครั้งฟังคนอื่นพูด ฟังดูบางครั้งก็คล้ายกับสิ่งที่เราคิด แต่รู้สึกว่าจะไม่ดีเท่าที่เราคิด ทีหลังก็เริ่มกล้าพูดกล้าแสดงความคิดเห็นในกลุ่มมากขึ้น มีโอกาสรู้จักกับรุ่นพี่ รุ่นน้อง ในการออกเยี่ยมครอบครัวศิษย์เก่าและทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น

จี้วะมีความสนใจที่จะไปทำงานอาสาสมัครช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสในหมู่บ้านบนดอย เพราะจี้วะเองก็เป็นเยาวชนที่มาจากหมู่บ้านชาวม้งบนดอย ดังนั้น เมื่อตนเองมีโอกาสเข้ามาศึกษาอบรมในเมือง ได้เรียนรู้ทั้งด้านทักษะฝีมือ และเรียนการศึกษาผู้ใหญ่เพิ่มเติมจนจบ ม.ต้น พอที่จะนำไปใช้ในการช่วยเหลือเด็กๆบนดอย จึงตัดสินใจลาออกจากงานที่ร้าน ส.ชินวัตรใน พ.ศ.2535 เพื่อไปทำงานสอนหนังสือเด็กผู้ด้อยโอกาสในหมู่บ้านห้วยเย็น ต.แม่วิน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ยังไม่มีโรงเรียนของรัฐบาล และอยู่ห่างไกลจากความเจริญมาก โดยคุณพ่อแสร้ได้สร้างบ้านหลังเล็กๆไว้สองหลัง เพื่อจัดเป็นสถานที่เรียนของเด็กๆ ช่วงที่ไปสอนเด็กเล็กๆในหมู่บ้านจี้วะก็ถือโอกาสสมัครเรียนการศึกษานอกโรงเรียน (กสน).ไปด้วยพร้อมกัน

ก่อนจะออกจากร้าน ส.ชินวัตร จี้วะได้แจ้งให้ทางเจ้าของร้านทราบล่วงหน้าหนึ่งเดือน ช่วงที่ทำงานได้ค่าตอบแทน (เงินเดือน) โดยเริ่มจาก 4,000 บาท จนถึงก่อนออกเกือบครบสามปีได้เพิ่มขึ้นประมาณ 5,200 บาท ทางร้านได้เสนอขึ้นค่าตอบแทนเพิ่มอีก 2,000 บาท เพื่อให้อยู่ช่วยงานต่อ แต่จี้วะไม่รับเพราะได้ตัดสินใจและมีความตั้งใจที่จะไปเป็นอาสาสมัครช่วยงานในหมู่บ้านม้งห้วยเย็น โดยคุณพ่อแสร้ช่วยค่าตอบแทนเป็นสินน้ำใจ 1,500 บาทต่อเดือน แต่ในช่วงสุดสัปดาห์ก็เข้ามาติดต่อทำธุระที่ศูนย์ม้ง และยังไปช่วยสร้างแบบให้กับช่างคนใหม่ที่เข้ามาแทนที่ร้าน ส.ชินวัตร คือพี่นองค์ เป็นสาวปกากะญอ ซึ่งเป็นรุ่นพี่จบจากบ้านมารีนาเช่นกัน ที่เข้ามารับงานช่างแพทเทอร์น (สร้างแบบเสื้อ) แทน และจี้วะยังมีลูกค้าเก่าบางคนติดต่อให้ช่วยตัดเย็บเสื้อผ้าให้ แต่จี้วะก็ค่อยๆถอนตัวออกมาเพราะเกรงใจพี่นองค์ ซึ่งเป็นรุ่นพี่จากมารีนาที่มารับผิดชอบงานต่อจากจี้วะ

จี้วะมีภาระบทบาทถูกผู้หญิงที่รับผิดชอบดูแลแม่ และญาติพี่น้องเกือบสิบคนในช่วงปีที่สอนเด็กที่บ้านห้วยเย็น แม่อายุมากแล้วและเริ่มไม่สบาย ทรงๆทรุดๆตลอดปี ต้องเข้าออกโรงพยาบาลตลอดทั้งปี เงินเจ็ดหมื่นกว่าบาทที่ได้ดออมช่วงทำงานในเมืองฝากเก็บไว้กับซิสเตอร์บ้านมารีนาทั้งหมดไป เหลือแค่ทองอีกสองบาท เนื่องจากพี่ๆก็แต่งงานมีครอบครัวลูกหลานไปหมดแล้ว จึงเป็นหน้าที่ของจี้วะที่ต้องรับผิดชอบแม่ทั้งหมดในทุกเรื่อง จึงตัดสินใจลาออกจากงานสอนเด็ก และไปเข้าบ้านเปิดร้านตัดเย็บเสื้อผ้าที่อำเภอสะเมิง (2536-2537) โดยเอาทอง 2 บาทที่มีอยู่ขายเพื่อหาเงินมาเป็นทุนในการเริ่มงานตัดเย็บเสื้อผ้า ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านแม่แะประมาณ 39

กิโลเมตร (ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ 90 กม.) เพื่อว่าจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้นในการนำมาดูแลรักษาแม่จยัวะพาแม่มาอยู่ด้วยที่ร้าน เพื่อแม่จะได้อยู่ใกล้หมอใกล้โรงพยาบาล

ช่วงอยู่ที่สะเมิงก็ยังมีลูกค้าเก่าที่ทราบว่ามีร้านที่นี่ ก็ยังตามมาเย็บผ้าถึงสะเมิง บางคนอุดหนุนซื้อผ้าจาก อ.สันกำแพงมาถึงสะเมิงสองครั้ง ช่วงอยู่ที่สะเมิงต้องทำงานตัดเย็บเสื้อผ้าเพื่อเลี้ยงคนเกือบสิบคน คือ แม่ของจยัวะ ลูกพี่ลูกน้องสามคน หลานสองคน มาเรียนที่โรงเรียนสะเมิงพิทยาคมในตัวอำเภอ มีน้องสาวของสามีที่เคยมาเป็นช่างเย็บช่วยทำงานที่ร้าน (ปัจจุบันแต่งงานกับผู้ชายกะเหรี่ยงย้ายไปอยู่หมู่บ้านป่าเกี๊ยะนอก ซึ่งไม่ห่างไกลจากบ้านแม่จยัวะมากนัก และมีลูกด้วยกันหนึ่งคน) รวมทั้งตัวจยัวะเอง ประสบการณ์ด้านงานผ้าที่ได้ฝึกอบรณานสองปี และโอกาสที่ได้ทำงานพัฒนาทักษะฝีมือตามสถานประกอบการต่างๆ ในเมือง ช่วยให้จยัวะสามารถเลี้ยงดูมิใช่แค่ครอบครัวตัวเองเท่านั้น แต่รวมถึงบรรดาญาติพี่น้องและหลานๆ ด้วย จยัวะเปิดร้านตัดเย็บเสื้อผ้าอยู่ที่ อ.สะเมิงนานเกือบสองปี ชีวิตก็เริ่มเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง

4.4 ตัดสินใจ แต่งงาน บทบาท“เมีย” และ “แม่” ในบริบทใหม่

ช่วงที่เปิดร้านตัดเย็บเสื้อผ้าที่ อ.สะเมิง จยัวะก็ยังติดต่อกับเพื่อนๆ ที่คบกันอยู่ตั้งแต่เป็นอาสาสมัครสอนเด็กๆ ค่อยโอกาสที่หมู่บ้านห้วยเย็น แต่แม่ที่ชราและสุขภาพไม่ดีในช่วงหลังก็อยากให้จยัวะแต่งงานกับผู้ชายที่แม่ช่วยมองไว้ให้ แม่ก็จะเตือนว่า “หากคิดรักชอบผู้ชายไม่จำเป็นต้องเป็นคนฐานะดีหรือหน้าตาดี แต่ขอให้เป็นคนดีแม่ก็สบายใจ เพราะแม่หวังลูกเป็นผู้หญิง หากได้สามีที่ไม่ดีชีวิตครอบครัวก็จะลำบาก” แม่ก็เสนอครูประสิทธิ์ ซึ่งเป็นครูคำสอนของศูนย์คาทอลิกม้ง เป็นคนบ้านแม่จยัวะ หมู่บ้านเดียวกับครอบครัวของจยัวะ แต่ก็ไปเรียนต่อในเมือง และเคยไปเข้าบ้านเนรเล็กที่ เรียกว่าสามเนราลัย ที่ จังหวัดราชบุรี แต่ตัดสินใจออกมาและไปอบรมด้านพระคัมภีร์และงานคำสอนที่ อ.สามพราน จ.นครปฐม และเข้าเป็นครูคำสอนในทีมงานของคุณพ่อแฮร์รี่ที่ศูนย์ม้งคาทอลิก จากนั้นถูกส่งไปอยู่ประจำโบสถ์ในชุมชนม้งบนดอย ซึ่งเขาก็เคยมาเยี่ยมแม่ของจยัวะหลายครั้ง แต่ไม่ค่อยมาคุยกับจยัวะ ทุกครั้งที่มาก็จะถามถึงแม่และตรงเข้าไปเยี่ยมแม่

ช่วงปี 2537 จยัวะก็ครบวัยเบญจเพศ 25 ปี ผ่านร้อนผ่านหนาวเป็นผู้ใหญ่พอควร จึงต้องตัดสินใจที่จะแต่งงานเพื่อให้แม่สบายใจ ในที่สุดจยัวะก็เลือกครูคำสอนประสิทธิ์ และได้ทำพิธีแต่งงานในโบสถ์ของหมู่บ้านแม่จยัวะ โดยมีคุณพ่อแฮร์รี่เป็นผู้ทำพิธีแต่งงานให้เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2537

จยัวะเล่าให้ฟังถึงคำสอนของแม่เกี่ยวกับการมีคู่ครองของลูกสาวที่ไม่มีพ่อที่ว่า

“แม้ว่าประเพณีม้งจะให้อิสระแก่หญิงชายในการคบหากันเพื่อเลือกคู่ครอง แต่แม่จะคอยอบรมสั่งสอนเสมอว่าเป็นลูกผู้หญิงไม่มีพ่อ (กำพร้าพ่อ) จะต้องรักษาวินสวณตัวเพราะไม่มีพ่อคอย

ปกป้อง หากผิดพลาดไปจะถูกชาวบ้านดูถูก แม่เป็นผู้หญิงจะมาปกป้องแทนพ่อไม่ได้ เพราะชุมชนมั่งไม่ให้สิทธิผู้หญิงพูด หากเกิดกรณีความที่มีผลต่อสมาชิกครอบครัว สามีหรือพ่อเท่านั้นที่มีสิทธิจะพูด ดังนั้นแม่จึงคอยย้ำสอนว่าเป็นลูกผู้หญิงไม่ต้องพูดมาก ไม่ไปเที่ยวบ้านคนอื่นบ่อยๆ โดยไม่จำเป็น หากเกิดมีการพูดคุยสนทนากัน หากเราไม่พูดฟังอย่างเดียว ยามเกิดมีเรื่องอะไรขึ้นมาเขาก็จะหาว่าเราเอาเรื่องไปเล่า หรือหากพูดมากก็อาจมีปัญหาเช่นกันเนื่องจากไม่มีพ่อ”

เนื่องจากทั้งจ้อยะและสามีนับถือศาสนาคริสต์ (คาทอลิก) จึงจัดพิธีแต่งงานในโบสถ์ แต่การแต่งกายและพิธีบางอย่างก็เป็นแบบชาวม้ง เรื่องสินสอดก่อนแต่งตามธรรมเนียมม้งสมัยนั้น ฝ่ายชายจะต้องเสียสินสอดเป็นเงินฮาง (แท่งเงินหนักประมาณ 20 บาท) จำนวน 4 ฮาง ราคาประมาณฮางละ 6,800 บาท แต่แม่ของจ้อยะยกลูกสาวให้ฟรี โดยอยู่ที่ลูกเขยไม่ต้องเสียสินสอด แต่แม่ฝากคำแนะนำสำหรับชีวิตคู่ไว้ว่า “หากมีฐานะดีขึ้นก็คอยเลี้ยงดูกันไปให้ดี” อาจเป็นเพราะ “แม่เห็นว่าจ้อยะเหมือนลูกผู้ชายคนหนึ่ง เพราะตามประเพณีม้งลูกชายคนเล็กจะเป็นผู้รับผิดชอบเลี้ยงดูแม่ แต่จ้อยะเป็นลูกคนเล็กและผู้หญิง และรับผิดชอบแม่มาตลอด พี่ชายเองก็ไม่เรียกร้องไม่รับสินสอดเพราะถือว่าตนไม่ได้เลี้ยงดูน้องสาว”

หลังพิธีแต่งงานในโบสถ์จ้อยะและสามีก็กินเลี้ยงหมูสองตัว ทำอาหารกินเลี้ยงกับชาวบ้านในหมู่บ้านแม่แจ๊ะ และสามีก้ได้รับการตั้งชื่อให้ใหม่ตามประเพณีม้งจากครอบครัวเครือญาติของภรรยาโดยพี่ชายคนโตซึ่งทำหน้าที่แทนพ่อ พี่ชายของจ้อยะตั้งชื่อใหม่ให้สามีโดยเพิ่มคำที่มีความหมายต่อจากชื่อเดิมในภาษาม้ง ชื่อเดิมว่า “ซ่าย” เดิมคำว่า “ซุ” หมายถึงลูกธนู โดยให้ความหมายรวมว่า “ให้มีพลังมากเหมือนนก มีความแม่นยำ มีคนเข้าหา และให้ความเคารพนับถือ” แต่สำหรับเจ้าสาวไม่มีการตั้งชื่อให้ใหม่ จะตั้งให้เฉพาะผู้ชายเท่านั้น ซึ่งพิธีนี้ในประเพณีเดิมของม้งเรียกว่า “พิธีตั้งชื่อผู้ใหญ่” (dlaws npe laug) คือหลังจากแต่งงานและมีลูกคนแรกแล้ว ถือว่าเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ และพ่อของลูกได้เป็นผู้ใหญ่แล้ว ดังสุภาษิตที่ว่า “บ้านเก่าต้องเปลี่ยนไม้ คนเก่าต้องเปลี่ยนชื่อ” โดยให้สิทธิกับภรรยา กับญาติพี่น้องของภรรยาเป็นผู้ตั้งชื่อ เนื่องจากการเป็นพ่อคนได้นั้นก็เนื่องด้วยมีภรรยาเป็นผู้คำชูที่สำคัญ โดยเชิญพ่อแม่เกิดของภรรยามาร่วมพิธี(หากยังมีชีวิตอยู่)มาร่วมพิธีและตั้งชื่อใหม่ให้กับลูกเขยตัวเอง โดยธรรมเนียมเดิมของม้งแล้ว จะช่วยกันหาคำในพยางค์แรกมาเพิ่มหน้าชื่อที่มีอยู่แล้วของลูกเขย ทั้งนี้เพื่อให้บารมีของพ่อตาช่วยนำพาชีวิตและคุ้มครองครอบครัวต่อไป (อะภัย วาณิชประดิษฐ์, 2544)

แต่งงานได้แค่สามเดือนแม่ก็เสียชีวิต หลังจากแม่เสียไป จ้อยะเองตัดสินใจอยู่ที่ตัวอำเภอสะเมิงจนตลอดลูกคนแรกเป็นผู้ชายในเดือนกันยายน พ.ศ.2538 ช่วงที่ยังอยู่สะเมิงยังมีพี่แอ๊ด ที่เคยทำงานด้วยกันที่ ร้านส.ชินวัตรห้วยแก้ว ตามมาหาจ้อยะจนถึงสะเมิงเพื่อขอช่วยสร้างแบบ และตัดชุดสำหรับพนักงานโรงแรมโนโวเทล ที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี โดยขอสร้างแบบเสนอไป

แบบหนึ่ง ซึ่งพี่แดงซึ่งเป็นรุ่นพี่ศิษย์เก่าบ้านมารีนาทำงานร้านส.ชินวัตรเป็นคนสร้าง อีกแบบจ๊วะเป็นคนสร้าง และที่สุดพี่แอ๊ดก็เลือกแบบของจ๊วะ ดังนั้นพี่แอ๊ดจึงเสนอให้จ๊วะไปวัดตัวพนักงานที่ชะอำ แต่ช่วงนั้นลูกชายคนโตเพิ่งอายุได้แค่ 8 เดือนจึงไม่อยากทิ้งลูกไว้กับสามี ที่สุดพี่แอ๊ดก็เสนอเช่ารถตู้ให้จ๊วะไปชะอำ โดยมีสามีและลูกไปด้วยเพื่อจะคอยช่วยเหลือลูกช่วงจ๊วะต้องทำงาน ไปนอนค้างที่เพชรบุรีสองคืน โดยใช้เวลาวัดตัวพนักงานวันครึ่ง และพักผ่อนชายทะเลอีกครึ่งวัน และกลับมาสร้างแบบ ตัด และเย็บที่เชียงใหม่

หลังจากงานของพนักงาน โรงแรมโนโวเทลชะอำเสร็จแล้ว พี่แอ๊ดก็เสนองานให้เป็นช่างแพทเทอร์นและตัดเย็บด้วย โดยให้ไปทำที่ร้านเสื้อบริเวณเดียวกับโรงแรมโนโวเทลข้างเผือก โดยเสนอค่าตอบแทนระยะแรก 7,500 บาท ต่อเดือน เวลาทำงานตั้งแต่ 08.00 น. - 19.00 น. โดยแบ่งช่วงเวลาตั้งแต่ 17.00 น. - 19.00 น. เป็นช่วงทำงานล่วงเวลาแยกจากเงินเดือน โดยจะเช่าบ้านให้อยู่กับครอบครัวพร้อมออกค่าน้ำค่าไฟให้ และเสนอให้สามีของจ๊วะช่วยเป็นพนักงานขับรถสำหรับติดต่องาน โดยเสนอค่าตอบแทนแค่ 2,000 บาทต่อเดือน จ๊วะได้ปรึกษากับสามี พิจารณากันแล้วเห็นว่า “หากเราทั้งสองจะต้องให้เวลากับงานในฐานะลูกจ้างทั้งสามภรรยา เราจะไม่มีอิสระ และจะไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่ลูกที่กำลังโตขึ้นทุกวัน” จึงตอบปฏิเสธไปไม่รับงานที่พี่แอ๊ดเสนอ หลังจากนั้นก็ไม่ได้ติดต่อกันเลย แต่จ๊วะก็ได้มองเห็นผลดีในการได้มีโอกาสร่วมงานกับพี่แอ๊ด ทำให้จ๊วะได้รับประสบการณ์ที่ดีในเรื่องการพูดจา การใช้วาทศิลป์ในการพูดคุยกับผู้คน กับลูกค้า เพราะพี่แอ๊ดเป็นคนพูดจาสุภาพอ่อนหวาน

หลังจากปฏิเสธงานที่พี่แอ๊ดเสนอมา ก็ยังทำงานตัดเย็บเสื้อผ้าอยู่ที่สะเมิงต่อไปอีกระยะหนึ่ง หลังจากนั้นจึงตัดสินใจย้ายไปอยู่กับสามี เพราะงานรับผิดชอบของสามีต้องไปอยู่ประจำตามหมู่บ้านต่างๆ หมู่บ้านละ 1-2 ปีแล้วก็ย้ายไปเรื่อยๆ พอดีกำลังเริ่มตั้งท้องลูกคนที่สองเป็นลูกสาว คุณพ่อแสร้งมาแวะเยี่ยมที่สะเมิง เลยตัดสินใจจะไปอยู่ที่ศูนย์มั่งในตัวเมืองเชียงใหม่ ใช้เวลาสะสางงานที่สะเมิงเกือบสามเดือน จึงเข้าไปพักเตรียมคลอดลูกคนที่สอง อยู่ที่ศูนย์มั่งจนคลอดลูกคนที่สอง หลังจากคลอดลูกคนนี้ก็ย้ายตามสามีไปอยู่ที่หมู่บ้านปางอุ๋ง อ.แม่แจ่ม ซึ่งสามีย้ายไปเป็นครูสอนประจำที่นั่น ที่บ้านปางอุ๋งต้องช่วยกันหาเลี้ยงลูกที่กำลังโตทั้งสองคน จ๊วะก็เริ่มงานรับเย็บผ้า และรับซ่อมเสื้อผ้า นอกจากนั้นยังทำขนมหวานเป็นงานเสริม แล้วเอาใส่ท้ายรถจักรยานไปขายที่หน้าโรงเรียนปางอุ๋ง จ๊วะและสามีต้องตื่นตีสี่ลุกขึ้นมาทำขนม เช่น โดนัททอด หมี่ผัด ส้มตำ สามีก็ช่วยเอาขนมใส่ถุง จนมีลูกค้าเริ่มติด ทำให้มีรายได้เสริมและค่อยเริ่มเก็บหอมรอมริบเงินไว้ใช้สำหรับลูกและครอบครัว จากนั้นเริ่มสร้างร้านเล็กๆ ที่บ้านพักเพื่อขายขนมในหมู่บ้านด้วย

เนื่องจากหมู่บ้านปางอุ๋งเป็นหมู่บ้านใหญ่ แต่ก็มีปัญหาภายในชุมชนอยู่พอสมควร ปัญหาที่กระทบมาถึงครอบครัว เช่น เก็บข้าวสาร อาหาร ที่ต้องกินต้องขายไว้ ก็ถูกคนเข้ามาลักขโมยเอาไป

จียะและสามีไม่สามารถดูแลได้ทั่วถึงเพราะบางครั้งสามีก็ต้องออกไปเยี่ยมโบสถ์ในพื้นที่ใกล้เคียง จียะก็ต้องอยู่ดูแลลูกทั้งสองคนและต้องทำงานทุกอย่าง จะหันไปหาญาติพี่น้องเพื่อปรึกษาหารือก็อยู่ห่างไกลกัน จึงพูดคุยปรึกษากับสามีเพื่อหาทางกลับไปอยู่ที่หมู่บ้านแม่แฉะซึ่งเป็นบ้านเกิดของทั้งสอง เพราะพ่อแม่ของสามี รวมทั้งญาติพี่น้องของจียะและสามีส่วนใหญ่ยังอยู่ในหมู่บ้าน จึงปรึกษากับสามีว่า สามีควรจะลาออกจากการเป็นครูสอนศาสนาเต็มเวลา และกลับมาเริ่มก่อร่างสร้างตัวในหมู่บ้านของตนเองคือบ้านแม่แฉะ เพื่ออนาคตของลูกและครอบครัว และยังสามารถทำงานด้านศาสนา ด้านจิตวิญญาณให้กับกลุ่มคริสตชนในหมู่บ้านโดยไม่ต้องมีค่าตอบแทน

4.5 จียะและสามีตัดสินใจกลับไปสร้างครอบครัวที่บ้านเกิด

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2544 จียะก็ย้ายไปอยู่แม่แฉะกับลูกทั้งสองก่อน ตอนนั้นลูกคนโตอายุ 6 ขวบ กำลังจะขึ้น ป.1 และคนเล็กอายุ 3 ขวบกำลังจะเริ่มเตรียมอนุบาล โดยสามียังรับผิดชอบงานอยู่ที่บ้านปางอู้ง ช่วงแรกก็ช่วยกันสร้างบ้านหลังเล็กๆ โดยใช้ไม้ฟากเป็นส่วนใหญ่เพราะยังหาได้ในป่าใกล้หมู่บ้าน มีทุนอยู่ 3,000 บาท ซื้อสังกะสีมามุงหลังคาหมดไป 2,200 บาท จียะอาศัยอยู่กับลูกทั้งสองคน อาศัยประสบการณ์ในการทำอาหารขายช่วงอยู่ปางอู้ง จียะก็เลยไปขอยืมหม้อก๋วยเตี๋ยวของพี่ชายที่เคยขายอยู่ช่วงหนึ่ง เพื่อนำมาทำก๋วยเตี๋ยวขาย ประเดิมลงทุนครั้งแรกซื้อวัสดุอุปกรณ์ เครื่องปรุง ฯลฯ จากเงินที่เหลือหมดไป 800 บาท เริ่มเปิดขายวันแรกได้เงินคืน 700 บาท ทำให้มีกำลังใจทำต่อไป

หลังจากนั้นก็หาซื้อของกิน ของใช้ ทำขนมหวานขายเสริมอีก ก็ช่วยให้มีรายได้หมุนเวียนเพิ่มขึ้นประมาณ 7,000 บาทต่อสัปดาห์ พอดีลูกชายประสบอุบัติเหตุถูกรถมอเตอร์ไซด์ของวัยรุ่นในหมู่บ้านชน ขณะที่กำลังเล่นกับเพื่อนๆ หน้าบ้านพี่ชายของจียะ ทำให้กระดูกช่วงขาหัก จียะขอพี่ชายช่วยส่งไปรักษาที่ โรงพยาบาลสะเมิง หมอแนะให้รักษาแผลก่อนเข้าเฝือก ดังนั้น สามีจึงต้องลางานสองเดือนเพื่อมาช่วยดูแลลูกชาย เพราะต้องส่งลูกไปล้างแผลที่ โรงพยาบาลสะเมิงทุกวัน โดยยืมรถของพี่ชายจียะไปส่ง จียะก็ต้องอยู่เตรียมขายของทางบ้านและดูแลลูกสาวคนเล็ก เมื่อแผลหายดีแล้วหมอก็เข้าเฝือกที่ขาของลูกชาย เนื่องจากลูกยังเล็กอยู่เลยคุยกันกับสามี และที่สุดสามีก็ตัดสินใจขอย้ายจากบ้านปางอู้งก่อนกำหนด และย้ายมาดูแลงานสอนคำสอนที่โบสถ์บ้านแม่แฉะใน พ.ศ. 2545 เพื่อจะได้อยู่ช่วยดูแลลูกและอยู่กับครอบครัว

เมื่อสามีมาอยู่กับครอบครัวก็มีแรงงานช่วยทำอาหารขายเพิ่มขึ้น จากก๋วยเตี๋ยวที่ขายอยู่ก่อนแล้ว ก็ทำขนมจีนและขนมหวาน ช่วงนั้นทางคณะกรรมการศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้าน ต้องการคนไปช่วยดูแลเด็กๆ เสนอให้จียะเพราะยังไม่มีใครรับ จียะเลยไปเป็นครูพี่เลี้ยงเด็กเล็กหนึ่งปี พอดีเป็นช่วงที่สามีตัดสินใจลาออกจากหน้าที่ครูสอนคำสอนใน พ.ศ. 2547 หลังจากที่ทำหน้าที่ในหมู่บ้าน

ตัวเองคือบ้านแม่แจ่มมาครบ 2 ปี เพื่อมาช่วยจี้วะค้าขายและดูแลลูกทั้งสองคน จี้วะเลยตัดสินใจไปช่วยดูแลเด็กได้เพราะโรงเรียนอยู่ใกล้บ้าน โดยทางศูนย์ได้รับการสนับสนุนค่าตอบแทนครูพี่เลี้ยงจากหน่วยงานต่างประเทศ จ่ายให้เป็นปี จำนวน 60,000 บาท (เฉลี่ยเดือนละ 5,000 บาท) และรับทำอาหารกลางวันสำหรับเด็กๆ ศูนย์เด็กเล็ก ดันดีส์ช่วยเตรียมกับสามี ทั้งของที่ขายที่บ้านและอาหารกลางวันสำหรับเด็กเล็กที่ศูนย์เด็กเล็ก โดยให้สามีช่วยดูแลขายของอยู่ที่บ้าน

ปีที่สองก็มีลูกสาวของเพื่อนบ้านที่เคยสอนเด็กเล็กในปีก่อนและออกไปเพราะช่วงนั้นไม่มีเงินสนับสนุนศูนย์เด็กเล็ก พ่อแม่ไม่พอใจจะมาขอส่วนแบ่งเงินค่าตอบแทนการดูแลศูนย์เด็กเล็กจากส่วนของจี้วะ เพื่อชดเชยปีที่ทำและได้รับค่าตอบแทนน้อยกว่าที่จี้วะได้รับ จี้วะเลยตัดสินใจไม่ทำต่อและให้น้องผู้หญิงคนนั้นเข้ามาทำแทนไปเลย จี้วะออกมาช่วยสามีทำงาน และขายร้านขายของชำและอาหารแห้ง มีข้าวเหนียว คอไก่ทอด ฯลฯ ในช่วงเช้า ค่อยๆ ขยับขยายปรับปรุงสร้างบ้าน เพื่อเสริมบ้านให้แข็งแรงและมั่นคงปลอดภัย เพราะบ้านของจี้วะอยู่ติดถนนใหญ่บริเวณปากทางเข้าหมู่บ้าน จึงเป็นที่จอดรถรับส่งผู้โดยสารที่เดินทางจากตัวเมืองเชียงใหม่ขึ้นไปจนถึง ต. วัดจันทร์ อ.แม่แจ่ม (ปัจจุบันเป็นอ.กัลยาณิวัฒนา) ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านแม่แจ่มไปอีกประมาณ 50 กม. มีคนที่ผ่านแวะมาพักรอรถ ชื้อของ มีหลากหลายทั้งคนมั่งต่างหมู่บ้าน คนปกาเกอะญอ (กะเหรี่ยง) ไทใหญ่ คนเมือง จี้วะก็หางานเสริม เช่น เย็บผ้าถุง ผ้าชุดม้ง เครื่องประดับ ทำหมวกม้ง ห่อของขวัญ พอมีเงินเก็บก็ค่อยๆ หาซื้อรถไว้สำหรับไปซื้ออาหารแห้ง อาหารสดในตัวเมืองเชียงใหม่ หรือแหล่งขายสินค้าใกล้ชายแดน ทาง อ.ฝาง หรือ อ.เวียงแหง นำมาขายในร้าน นอกจากนี้ก็หาซื้อที่ดินสำหรับทำเกษตรโดยเฉพาะสวนสตรอเบอร์รี่ ใช้วิธีให้คนในหมู่บ้านที่ไว้ใจกันเหมาค่าแรงงานทำไปเลย โดยจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ กล้าพันธุ์สตรอเบอร์รี่ ทุย ยา ฯลฯ ให้ปัจจุบันมีรายได้หมุนเวียนประมาณหนึ่งหมื่นบาทต่อเดือน

จี้วะได้พูดคุยปรึกษากับสามีว่าอยากให้ลูกได้รับการศึกษาอบรมจากสถาบันการศึกษาที่มีผู้ใหญ่คอยดูแลเอาใจใส่ทั้งเรื่องการเรียนรู้ และความเป็นอยู่ร่วมกับคนอื่นๆ มีโอกาสเรียนคำสอนและร่วมพิธีกรรมทางศาสนา เพราะทั้งจี้วะและสามีก็ได้มีประสบการณ์ในการเข้ามาใช้ชีวิตในเมืองช่วงที่เป็นเยาวชน ซึ่งมีส่วนช่วยให้มีประสบการณ์ในการทำงาน เรียนรู้จักกับคนในต่างพื้นที่ต่างวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นตัวเมืองเชียงใหม่ หรือในพื้นที่ทำงานที่มีโอกาสได้ไปทำงาน ช่วยให้เปิดทัศนคติการมองโลกที่กว้างออกไป และยังกลับเข้ามาใช้ชีวิตในหมู่บ้านของตนเอง ช่วยเหลือกันและประคับประคองชีวิตมาจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้น จี้วะและสามีจึงติดต่อให้ลูกทั้งสองคน ไปเข้าโรงเรียนอนุชนารถอนุสรณ์ ที่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ซึ่งเป็นโรงเรียนของมิสซังคาทอลิกเชียงใหม่ มีคณะซิสเตอร์คอยดูแลทั้งด้านการสอนและหอพักสำหรับนักเรียนทั้งหญิงและชายจากกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเขตภาคเหนือ

ตอนบน จัยะและสามีหาโอกาสไปเยี่ยมลูกเดือนละสองครั้ง ช่วงที่ลูกทั้งสองเรียนอยู่ที่เวียงป่าเป้า จัยะและสามีพยายามติดต่อพูดคุยกับลูกๆทางโทรศัพท์อย่างสม่ำเสมอ เพราะลูกกำลังอยู่ในวัยรุ่น กำลังโตเป็นหนุ่มเป็นสาวและเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ ต้องสร้างความผูกพันให้ลูกรักครอบครัว ช่วยพ่อแม่ทำงานทั้งงานในบ้าน ในสวน ไม่ให้ลูกเหินห่างจากครอบครัว ญาติพี่น้อง และตัดขาดจากชุมชนหมู่บ้าน

ปัจจุบันลูกชายคนโตจบชั้น ม.3 แล้วและมีความสนใจที่จะเข้าสมัครเป็นผู้สนใจของคณะ บาทหลวงมิชชันนารีจากสเปน ที่เข้ามาทำงานในพื้นที่มีสชงเชิงใหม่กว่าสิบปีแล้ว ส่วนลูกสาวคนเล็กจบชั้นป.6 และปัจจุบันย้ายมาเรียนโรงเรียนใกล้บ้าน เนื่องจากสุขภาพไม่ค่อยดี จัยะเป็นคนไปรับลูกสาวจากเวียงป่าเป้าด้วยตนเอง เพราะสามีต้องดูแลงานทางบ้าน ช่วงที่พาลูกสาวมารักษา ต่อเนื่องกับแพทย์ที่โรงพยาบาลมหาราช จัยะได้พาลูกสาวมาแวะเยี่ยมซิสเตอร์ที่บ้านมารีนาเกือบ ทุกครั้งที่สามารถปลีกตัวมาได้ จัยะไม่เคยลืมช่วงเวลาปีแรกที่มารับการฝึกอบรมที่บ้านมารีนาด้วย สุขภาพที่ทรุดโทรมแทบเอาชีวิตไม่รอด แต่ซิสเตอร์ก็ดูแลเอาใจใส่ส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาล สวนดอก และกลับมาพักฟื้นที่บ้านมารีนา จนที่สุดสุขภาพเริ่มดีขึ้นและสามารถจบหลักสูตรตัดเย็บ เสื้อผ้าพร้อมกับเพื่อนๆรุ่นเดียวกัน เพราะจัยะเป็นผู้หญิงที่มีทักษะฝีมือเยี่ยมคนหนึ่ง และมีความ กระตือรือร้น ขยันขันแข็ง สนใจตื่นตัวที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ

จนถึงทุกวันนี้ครอบครัวของจัยะก็มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข จัยะอายุ 42 ปีแล้ว (พ.ศ. 2554) มีบ้านหลังเล็กๆอยู่ มีที่ไร่ที่นาพอเก็บไว้ทำกิน มีรถใช้ไปหาซื้อสินค้าในตัวเมืองหรือส่งผล ผลิตทางการเกษตร มีลูกที่น่ารัก มีสามีที่ดี ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาตลอด จัยะบอกว่ามีผู้นำชาวบ้าน มาขอให้สามีลงสมัคร อบต. สองสมัยแล้ว แต่ก็ต้องปฏิเสธไปเพราะต้องทำงานสร้างครอบครัวและ ส่งลูกสองคนเรียนอยู่ ไม่อยากลงสมัครเพราะจะไม่มีเวลาให้กับครอบครัว

4.6 บทวิเคราะห์ และสรุป

แบบอย่างชีวิตของแม่ที่จัยะเห็นสะท้อนถึงการเปิดพื้นที่ในการต่อรองกับกระบวนการ เป็นชายขอบในบริบทชายเป็นใหญ่ของสังคมม้ง เป็นการต่อสู้ของลูกผู้หญิงที่ถูกกดขี่จากพลัง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศที่เน้นชายเป็นใหญ่ นับตั้งแต่การเลือกที่จะเป็นแม่หม้าย ที่ต้อง อยู่อย่างไร้ตัวตนและไร้อนาคต เป็น “คนไร้ระบบความเชื่อ” ขาดบรรพบุรุษคอยปกป้องคุ้มครอง ยามเจ็บไข้ได้ป่วยและต้องการที่พึ่งทางใจ เป็นวิญญาณที่ไร้บ้านหลังความตาย เนื่องจากการที่ ผู้หญิงจะมีพื้นที่และตำแหน่งแห่งที่ในสังคมม้งได้ ก็ต้องผ่านการเชื่อมโยงตัวเองกับผู้ชายคือพ่อ หรือ สามี ตามที่จัยะได้เล่าถึงแม่อย่างชื่นชมว่าแม่เป็นผู้หญิงที่ฉลาดและเก่งเพราะ “งานของผู้ชาย แม่ทำได้หมด ไม่ว่าจะเป็นงานจักสาน ทำเล้าหมู สร้างบ้าน” แม่ทำงานในไร่เป็นทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็น

ถาง เผา หว่าน เก็บเกี่ยว ซึ่งเป็นงานที่ถูกกำหนดว่าเป็นงานของผู้ชาย เพื่อเลี้ยงตนเองและลูกๆ” แม่ได้เลือกที่จะย้ายออกจากหมู่บ้านเพื่อลดแรงกดดันทางจารีตประเพณีของมั่งไปอาศัยอยู่ในไร่และต่อสู้เลี้ยงลูกด้วยตนเอง และต้องสูญเสียที่ดินให้กับพี่น้องของพ่อ จัยะจะจดจำถึงความอดทน และอดอยากตรากตรำทำงานหนักของแม่ และจดจำมาเป็นแบบอย่างของผู้หญิงที่ต้องดิ้นรนต่อสู้

แม้แต่เรื่องของการจัดหาคู่ครอง จัยะได้ปฏิบัติตามที่แม่แนะนำและสอนให้เลือกคนที่สามารถร่วมทุกข์ร่วมสุขได้ แม่ไม่ได้เรียกร้องสินสอดตามประเพณีมั่ง แม่ยกลูกสาวให้ว่าที่ลูกเขยไม่ต้องเสียสินสอด แต่แม่ฝากคำแนะนำสำหรับชีวิตคู่ไว้ว่า “ขอแค่เพียงคำมั่นสัญญาที่จะดูแลจัยะและครอบครัวตลอดไป” ซึ่งแตกต่างจากแนวความคิดในเรื่องสินสอดของสังคมมั่งเรื่องการเอาคืนหรือเป็นสิ่งที่ต้องเรียกร้องเป็นค่าตอบแทนในการเลี้ยงดูลูกสาวของพ่อแม่ (คุณธนิของไป) อาจเป็นเพราะ “แม่เห็นว่าจัยะเหมือนลูกผู้ชายคนหนึ่ง เพราะตามประเพณีมั่งลูกชายคนเล็กจะเป็นผู้รับผิดชอบเลี้ยงดูแม่ แต่จัยะเป็นลูกคนเล็กและเป็นผู้หญิง และรับผิดชอบแม่มาตลอดที่ชายเองก็ไม่เรียกร้องไม่รับสินสอดเพราะถือว่าตนไม่ได้เลี้ยงดูน้องสาว”

จากเด็กสาวลูกกำพร้าจากครอบครัวยากจนที่ไม่มีที่ดินทำกินเพียงพอ จัยะได้มีโอกาสออกจากหมู่บ้านเพื่อเข้ามาฝึกอบรมวิชาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าในเมือง และได้พยายามต่อสู้ดิ้นรนอย่างหนักในการฝึกฝนด้านอาชีพและการเรียนต่อจนจบมัธยมต้น แม้ว่าจะมีสุขภาพอ่อนแอ จนได้กลายเป็นต้นทุนในการก่อร่างสร้างตัวทางเศรษฐกิจในระยะต่อมา ได้แก่ การทำงานในสถานประกอบการตัดเย็บเสื้อผ้าที่มีชื่อเสียงในจังหวัดเชียงใหม่ การเปิดร้านตัดเย็บเสื้อผ้าของตนเอง การเป็นครูสอนเด็กเล็กและเป็นครูบดอย และการค้าขายในเวลาต่อมา

อาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนศาสนาเป็นต้นทุนที่เปิดโอกาสให้จัยะได้มีเครือข่ายทางสังคมกับโลกภายนอก ทำให้มีโอกาสศึกษาต่อและฝึกวิชาชีพตัดเย็บเสื้อผ้า และเก็บเกี่ยวประสบการณ์ในเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การได้รับการดูแลประทับใจจากซิสเตอร์ที่บ้านมารีนาในช่วงที่เจ็บป่วย ทำให้จัยะผ่านชีวิตการดิ้นรนต่อสู้มาได้ บ้านมารีนาได้สร้างฐานการประกอบวิชาชีพ (เย็บปักถักร้อย) ฐานการเรียนรู้ชีวิต (การฝึกอบรมเรื่องครอบครัว และหลักการใช้ชีวิตตามครรลองคลองธรรมของศาสนา) และเรียนรู้วิถีสังคมของโลกภายนอก ผ่านการเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับเพื่อนๆ ให้แก่จัยะ ทำให้สร้างความมั่นใจในการร่วมตัดสินใจอย่างเคียงบ่าเคียงไหล่กับสามีในเรื่องที่สำคัญของครอบครัว เช่น การประกอบอาชีพ การโยกย้ายถิ่นฐานการศึกษาของลูกๆ การสร้างเครือข่ายกับโลกภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานต่างๆของศาสนาคาทอลิก ทำให้จัยะและสามีมีทางเลือกและโอกาสในการพัฒนาการศึกษาของลูกๆ และการแก้ปัญหาของครอบครัวมากกว่าครอบครัวมั่งในหมู่บ้าน

ในด้านการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างเพศ ครัวของจ้อยจะมีการปรับตัวเรื่องการแบ่งงานกันทำที่แตกต่างไปจากรุ่นพ่อแม่ จ้อยและสามีมีการพูดคุยปรึกษาแสดงความคิดเห็นและทำงานร่วมกันมากขึ้น อาจเป็นเพราะผู้หญิงและผู้ชายมั่งที่มีโอกาสเข้าไปเรียนหรือทำงานในเมือง และกลับมาแต่งงานในช่วงอายุที่สืบกว่าๆและมาทำมาหากินตั้งรกรากในหมู่บ้านดังเช่นครัวของจ้อยและสามี มีการแบ่งบทบาทหญิงชายเปลี่ยนแปลงไปจากประเพณีมั่ง ประกอบกับทั้งสองนับถือศาสนาคริสต์ ทำให้ไม่ได้ปฏิบัติตามจารีตประเพณีของมั่งแบบเดิม แต่ก็ต้องเผชิญกับแรงกดดันทางสังคม อย่างเช่น คนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้หญิงมั่งนิทว่าสามีของจ้อยจะต้องทำหน้าที่ล้างถ้วยล้างชามซึ่งเป็นงานของผู้หญิง และจ้อยซึ่งเป็นผู้หญิงก็ไปทำงานของผู้ชาย เช่น ขับรถไปไหนมาไหนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งสามี จ้อยให้เหตุผลว่ามีรถสองคันบางครั้งไปซื้อของก็ต้องขับไปคนละคันเพื่อจะได้คุ้มค่าในแต่ละเที่ยว

ครัวของจ้อยทำให้เห็นถึงการเปิดพื้นที่และการเพิ่มพลังต่อรองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศในบริบทข้ามถิ่น ที่มีการหลั่งไหลของกระแสโลกภายนอกสู่หมู่บ้านมั่งและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่ามั่งในหมู่บ้าน ซึ่งในหมู่บ้านแม่แจ่มมีความสัมพันธ์และข้ามพรมแดนวัฒนธรรมต่างถิ่นมากขึ้น จึงทำให้มีความสัมพันธ์กับผู้คนหลากหลาย และรับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นมากขึ้น ในท่ามกลางบริบทดังกล่าวนี้ จ้อยได้ใช้พื้นที่เศรษฐกิจ ด้วยการเป็นผู้รับผิดชอบหลักทางเศรษฐกิจของครอบครัว เป็น “พื้นที่ที่สาม” ในการปรับบทบาทและสถานภาพในการต่อรองกับอำนาจของสังคมชายเป็นใหญ่ ด้วยการเปิดพื้นที่ใหม่ที่สาม “ทำได้เหมือนลูกผู้ชายคนหนึ่ง” ตามคำพูดของแม่ ถึงแม้จะเป็นผู้หญิงแต่ก็รับผิดชอบดูแลแม่และญาติๆมาตลอดรวมทั้งทำการค้าเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัวของตนเอง โดยไม่หวั่นกับคำนิทาของผู้คนในสังคม